

ontroerd toonde door de hartelijke ontvangst in de Kamer, toen hij daar in April '72 na een schijnbaar herstel van zijn ziekte weer verscheen.

Doch om tot wat ons de kernvraag van de persoon van Thorbecke lijkt, door te dringen: waaruit ontstond die kennelijke behoefte een gedeelte van zijn wezen stelselmatig te verbergen? „Veelal wordt in merkwaardige mannen een kleiner of grooter wolkje waargenomen, hetwelk een gedeelte van hun wezen verbergt” heeft hij zelf, zeer juist, in 1857 omtrent A. R. Falck geschreven. Hoe is dat „wolkje” bij den merkwaardigen Thorbecke tot een ware donderwolk uitgedijd, waarachter zich schier zijn hele wezen verborg?

Zien wij wel, dan heeft men hier niet met een enkel persoonlijke kwestie te doen, maar dan moeten wij hier het persoonsbeeld om zo te zeggen op het tijdsbeeld leggen, om het eerste in zijn ware perspectief te zien. Had Thorbecke in de 18e eeuw geleefd, hij zou misschien een geheel heldere hemel vertoond hebben. Doch hij leefde in de 19e eeuw, de eeuw van geld en techniek, van de rechtlijnigheid van spoorwegen en kanalen, de eeuw van de op-zich-zelf-gesteldheid der nationale staten, en van de zelfstandigheid der lagere eenheden binnen die staten, tot de gemeente toe; de eeuw van zelfbestuur en zelfwetgeving; de eeuw van de scheiding van Kroon en Regering en van die van Regering en Parlement en van de scheiding der drie machten: wetgevende, uitvoerende en rechtsprekende macht; kortom de eeuw van het liberalisme, met zijn geloof, dat de behartiging van eigen belangen door iederen enkeling, tegelijk het heil van het geheel betekende — ieder-voor-zich en God voor ons allen —, met zijn beroep op grond van dat geloof op de in het individu sluimerende kracht tot zelfverwerkelijking; een beroep, dat, ja, tot ontplooiing en eigenwaarde van dat individu geleid heeft, — hoeveel „voller” is het Nederland uit Thorbecke’s tijd dan dat van Willem I en dat niet alleen door de numerieke vermeerdering der bevolking — maar dat even noodwendig tot zijn tegenstuk, tot de vereenzaming van het individu moest leiden.

Wil men het in één woord samengevat? De 19e eeuw is de eeuw der isolatie. Aan die tendentie tot isolatie is Thorbecke niet ontkomen, veeleer droeg hij, zijn tijd vooruit, die strekking in een hoge potentie in zichzelf. Zijn tijd vooruit? Laten we liever in die versleten uitdrukking de verbetering aanbrengen, die Thorbecke zelf heeft voorgesteld. Over „mannen van verheven karakter en geest” heeft hij het in zijn rectorale rede uit '41 *Over Simon van Slingelandt's toeleg om den staat te hervormen*, „van wie men doorgaans, min juist naar ik meen, zegt dat zij hunnen tijd vóór zijn. Juist in hen, die oorspronkelijk en voortvarend waren, leefde en werkte de eigenaardige kracht van hunnen tijd, die bij hunne tijdgenooten lag te sluimeren”.